

Szentmártoni Szabó Géza

A Szent Korona és Mátyás király

Mátyás király uralkodásának hatodik esztendejében tudta magát megkoronáztatni, mert csupán ekkorra sikerült az 1440 óta III. Frigyes német-római császár birtokában lévő Szent Koronát visszaszereznie. A királyi ékszert Habsburg Albert király (1437–1439) özvegye, Luxemburgi Erzsébet lopatta ki Visegrádról, udvarhölgye, Kottanner Jánosné segítségével, hogy fiát, az utószülött V. Lászlót, négy hónapos csecsemőként megkoronáztassa Székesfehérvárott. Erzsébet a szertartás után Bécsújhelyre menekült fiával, a koronát pedig zálogba adta Frigyesnek. A magyar urak azonban, erről nem vévén tudomást, Jagelló Ulászlót emelték trónra. A koronázás előkészületeinél derült fény arra, hogy a koronát ellopták Visegrádról. Ulászlót emiatt, 1440. június 17-én, azzal az alkalmi koronával szentelték fel királlyá, amelyet Thuróczy János krónikája szerint, egykor csodás mesterséggel Szent István király feje ereklyéjének tiszteletére készítettek (*corona pro ornamento reliquiarum capitis sancti regis Stephani olim miro operis artificio preparata*).

Kovachich Márton György adta ki azt az Ulászló koronázása napján kelt oklevelet (*Vestigia comitiorum apud Hungaros*, Buda, 1790, 235–243.), amelyben a Székesfehérvárott összegyűlt főpapok, bárók és nemesek elrendelték, hogy amennyiben Szent István koronáját nem tudják visszaszerezni, a továbbiakban ugyanolyan erőt birtokoljon minden tekintetben (*illudque robur per omnia habere*) az aznapi koronázáskor használt másik, régi mestermívű aranykorona, amely Szent István királyunk, apostolunk és patrónusunk feje ereklyéjének tokján mindedig folytonos buzgó tiszteletben megőrződött (*alia Corona aurea operis vetusti, Beatissimi Stephani Regis, Apostoli, et Patroni nostri, in theca capitis reliquiarum ejusdem huc usque multa veneratione conservata*). Egyúttal Ulászlónak ezzel az új koronával történt megkoronázását teljesen érvényesnek mondták ki, a gyermek V. Lászlóét pedig érvénytelenítették.

1444. november 10-én, a törökök elleni vesztes várnai csatában elesett I. Ulászló. 1445. május 7-én, a Pesten egybegyűlt magyar rendek, korábbi határozatuktól eltérve, elfogadták V. Lászlót királyuknak, ha az III. Frigyes gyámságából kiszabadul. 1546. június 5-én, a pesti országgyűlésen, a király kiskorúsága idejére Hunyadi Jánost kormányzóvá választották. A császár csak hat esztendő múltán, 1452. szeptember 4-én engedte szabadon V. Lászlót, ám a koronát továbbra is magánál tartotta. 1453 januárjában Hunyadi lemondott a kormányzóságról, az országnagyok pedig újabb koronázás nélkül elismerték királyuknak a tizenhárom esztendőes Lászlót. Az ifjú király rövid uralkodása végén, esküjét megszegve, 1457-ben lefejeztette Hunyadi Lászlót, ám nem sokkal később, éppen házassági készülétei közepette, ő maga is meghalt. Ekkor nyílt meg a váratlan lehetőség a tizenötödik esztendejében járó Hunyadi Mátyás uralkodóvá válásához.

Mátyás 1458-as megválasztása után mindent megtett a korona visszaszerzéséért, hiszen csak az azzal való felszenteltetése tehette jogilag is tényleges királlyá. (Werbőczy *Tripartitum*ában azt írta, hogy Mátyásnak a koronázása előtt kelt kiváltságleveleit csak akkor lehet megtartani, ha azokat koronázása után ő maga megerősítette.) A koronáért folyó alkudozásban Janus Pannonius is kivette részét, ugyanis fenyegető elégiát írt Frigyesnek:

De corona regni ad Fridericum Caesarem

Quid retines nostram, Caesar Friderice, coronam,
 Fausta umquam genti non fuit illa tuae?
 Testis erit primae fraudatus flore iuventae,
 Henricus, Stephano quem pia Gesla dedit.
 Testis bis pulsus letum miserabile Petri,
 Ac Salomoniacae crebra ruina fugae.
 Testis quin etiam spoliati casus Othonis,
 Nec non Alberti mors properata tui.
 Testis et ille tua puer enutritus in aula,
 Qui nuper thalamos occidit ante novos.
 Horum tu, si quid sapias, exempla timebis:
 Felix, alterius qui cavet ipse malo.
 Nec tanti facies tam vani nominis umbram,
 Fatorum ut similes experire vices.

*Az ország koronájáról Frigyes császárhoz
 (Lator László fordítása)*

Császár! Mért tartod koronánkat vissza, mi végre?
 Hisz rátok sohasem szállt a szerencse vele.
 Jó tanu erre a nyíló ifjúként disze-vesztett
 Imre, kit Istvánnak tiszta Gizella adott,
 Vagy tanu Péter, a kétszer elűzött szörnyü halála,
 Vagy kit olyan gyakran ért vereség: Salamon.
 Sőt tanu Ottó is, kit megfosztottak a tróntól,
 S Albert testvéred oly kora vége tanú.
 És tanu rá az a gyermek, az udvarban nevelődött,
 Kit lakodalma előtt elragadott a halál.
 Hogyha van egy kis eszed, jó lesz intésnek a példa:
 Boldog a más kárán bölcsen okulni tudó.
 Jó lesz hát hiu cím árnyát nem sokra becsülnöd,
 S nem hívnod ki magad ellen a sorsharagot.

1463. július 24-én Mátyás követei, Vitéz János váradi püspök, Pálóczi László országbíró és Szapolyai Imre kincstartó Bécsújhelyen vették át a Szent Koronát III. Frigyes császár megbízottaitól. A császár hatalmas váltságdíjat kapott a koronáért, és kikötötte, hogy ha Mátyás örökös nélkül halna meg, ő kapja meg a magyar trónt. A koronázás azonban – látszólag a török háború miatt – csak

1464. március 29-én, nagycsütörtökön történt meg. A jeles alkalom idejét belefoglalták egy korabeli, királyokat felsoroló, időmértékes versbe: „CInglit Coena Capvt Matthlae vLgenti Corona.” Azaz: Úrvacsora napja Mátyás fejét ragyogó koronával koszorúzza. A nagybetűk római számként összegezve az 1464-et adják ki.

Vajon miért várt Mátyás nyolc hónapot a korábban hón áhított koronázással? Utóbb mégis sürgőssé vált számára ez az ünnepi esemény, holott feleségét, az 1564. március 8-án meghalt Podjebrád Katalint kellett volna még egy ideig gyászolnia.

Bonfini szerint még a korona Frigystől való átvétele előtt Pálóczi László országbíró Sopronból Bécsújhelyre hívták, hogy állapítsa meg a korona azonosságát. Híre járt ugyanis, hogy a császár aranyművessel még egy koronát készíttetett, hogy az igazit fel ne lehessen ismerni. Pálóczi azonban egy bizonyos jelről első pillantásra felismerte az igazi Szent Koronát. A királyi ékszert akkor már 23 esztendeje nem látta senki. Ekkor történhetett meg az, ami megmagyarázhatja a ma ismert Szent Korona két különböző eredetű részének összekapcsolását.

Úgy véljük, hogy Mátyás idejéig a magyar királyi korona csupán a ma ismert korona alsó, bizánci eredetű, oromdíszes abroncsa volt. Ezen középütt a Pantokrátor Krisztus, kétoldalt arkangyalok és bizánci szentek, hátsó részén pedig Dukász Mihály bizánci császár (1071–1078) és uralkodó társa, Konstantin, valamint I. Géza magyar király görög feliratos zománcképei láthatók. Az abroncson alul láncokon csüngők függenek.

A *Képes krónika*, és annak nyomán Thuróczy János azt írta, hogy a XIV. század elején, „amikor Ottó herceg a szent koronát Magyarországra hozta, azt ellenségeitől való féltében, esztergályos mesterséggel egy csobolyóba (in flasconem) záratta. Amikor pedig emberei kíséretében az éjszaka csendjében lovagolt az országúton, amerre igen sok utas járt, a csobolyó (flasco) a nyereg szíjairól – mert oda volt kötözve, mint valami boros edény (quasi vas vinarium) – eloldódva leesett, és senki sem vette észre.”

A fából készült borosedény formájára és méretére nézve van jó támpontunk, hiszen a *Képes krónika* miniátora le is rajzolta a csobolyót a megtalálás jelenetében. Ezt a fából készült bortartót a bognárok a későbbi századokban is ugyanilyen formában készítették, éppen ezért jó analógiákat lehet találni ma is hozzá.

Nos, az abroncskoronát valóban egyszerű lehetett egy viszonylag kis méretű csobolyóban, nyeregbe kötve szállítani. A ma ismert korona csupán egy kisebb hordóba fért volna bele, annak földre esésekor pedig bizonyosan jelentősen deformálódott volna.

Az a feltevésünk, hogy Mátyás király az I. Ulászló koronázásakor használt alkalmi koronát, amelyre 1440-ben a rendek átruházták az addigi korona erejét, egybedolgoztatta a III. Frigystől visszakapottal, kettős legitimációt nyerve a művelet eredményével. Ehhez a feladathoz azonban hozzáértő, megbízható ötvösre volt szüksége. Az előkészítés és a munkálat tehát több hónapnyi időt vehetett igénybe. Mátyás célja érdekében a Szent István fejének ereklyetartóját díszítő koronáról leválasztatta a görög feliratos abroncsba nem illeszthető alsó részeket, a tetejére pedig, a bizánci császári diadémok mintájára, keresztet

tűzetett be. Ez a bővítés nagyban megnövelte a korona szakrális voltát az első magyar királyhoz való kötődésével.

A Győrött őrzött, XV. század elején készült Szent László-herma belsejében egy a hermánál jóval korábbi koponya-ereklyetartó rejtőzik, amelynek keresztpántos fedelén középtű a trónoló Jézus Krisztus, a pántokon pedig a négy evangélista jelképe látható. Vélhetőleg ehhez hasonló elrendezésű volt a Szent István ereklyéjéhez tartozó pántos korona is, ám azon Krisztus ábrázolását apostolainak képe vette körül.

Mátyásnak zárt koronára volt szüksége ahhoz, hogy majdani hódításait követően, a német-római császári címet is elnyerhesse. A korona bizánci eredetű abroncsára utalva, immár Konstantinápoly eleste után, a kelet-római császárság örököséként is felléphetett volna. A korábban uralkodó királyok idejében az ilyenfajta egybeillesztést senki nem merészelte volna megtenni. Mátyás volt az egyedüli uralkodó, aki öntörvényűségével, sőt királyi származás és udvari neveltetés híján, erre gond nélkül elszánhatta magát. Nem akadt már senki, csak közvetlen bizalmasai, akik észrevehették volna a korona átalakítását. Ha volt Frigyesnél egy álkorona, úgy az újonnan összeillesztett koronával az már nem volt összetéveszthető.

Feltevésünk szerint így jött létre a ma ismert Szent Korona, amely görög és latin feliratos részből áll. A latin feliratos keresztpántokon a tizenegy apostol és Szent Pál zománcképe sorakozott eredetileg, ám csak nyolc maradt meg belőlük, amikor négy apostol (Máté, ifjabb Jakab, Tádé és Simon) képét lehagyták a pántok végéről. A megmaradtak között, az abroncsos való csatolás érdekében, Szent Bertalan zománcképének nagy részét durván eltávolították! A keresztpántokat középtű összekötő, négyzetes zománckép Jézus Krisztust mint Pantokrátort ábrázolja. Az ő zománcképét középtű, szentségtörő módon átfúrták, hogy abba csúcspdíszként beleilleszthessék a kis gömbös végű keresztet, amely nem készülhetett a XV. századnál korábban! A Szent István-ereklye tokját díszítő korona nagy mérete miatt, az átszabott pántokat eredeti állapotuknál jobban meg kellett görbíteni ahhoz,

hogy végeiket szegecsekkel a görög feliratos abroncskoronába illeszthessék. Emiatt több repedés is keletkezett rajtuk. Nyilvánvaló, hogy csak egy utólagos terv hozhatott létre a két egymástól különböző eredetű műtárgyból zárt koronát.

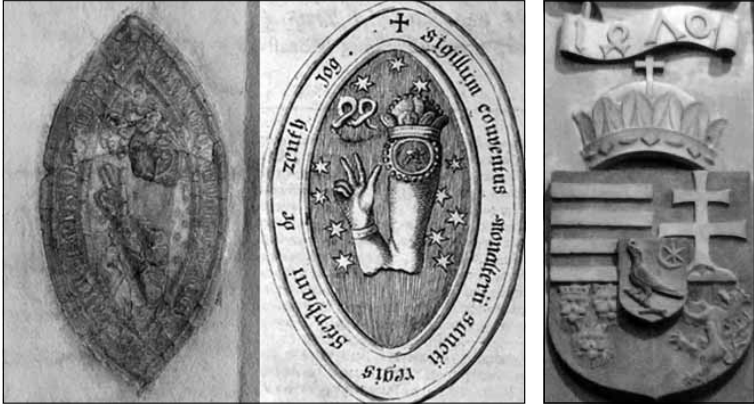
A szakirodalomban csak az volt eddig a kérdés, hogy ez az új konstrukció mikor jöhetett létre. Véleményem szerint ilyen durva átalakítási módszereket sem az Árpád-korban, sem az Anjouk, de még Zsigmond király idejében sem mertek volna alkalmazni. Az apostolok számának négygyel való csökkentésétől és Jézus Krisztus zománcképeinek átfúrásától bizonyára elrettentek volna. A XV. század elejétől terjedő huszitizmus, illetve a humanizmus Janus Pannoniusnál is megjelenő enyhe vallási szkepticismusa Mátyás idejére már fellazította a középkor szigorú vallási tanításait. A reneszánsz művészet pedig éppen ekkoriban kezdte szétrepedezni a középkori ikonográfia megmerevedett kereteit. Az uralkodók egyéni ambíciói is a korábbi korlátokat feszegették. Ezekkel együtt volna érthető Mátyás király merész és konstruktív lépése a Szent Korona végleges formájának kialakításában.

A Szent Korona legkorábbi valós ábrázolásának a szentjobbi apátság XIV. századi pecsétjét tartják. A töredezett viaszpecsétről készült metszetet Bunyitai Vince közölte a váradi püspökség történetéről szóló könyve második kötetében (Nagyvárad, 1883, 331.), ám azt a valóságos viaszpecséttel egybevetve látható, hogy az ott ábrázolt jobb kar vállán nyugvó korona csupán a rajzoló fantáziájának szüleménye. Ezt az adatot tehát bátran ki lehet iktatni a korona történetéből!

A Mátyás-templom tornyában talált, 1470-ben kőbe faragott királyi címeren viszont stilizált leveles, zárt korona látható, a tetején kereszttel. A Szent Korona mai képét mutató első ábrázolást az 1560-as években készült, Johann Jakob Fugger által íratott *Habsburg-krónikában* (Clemens Jäger, *Ehrenspegel des Hauses Österreich*) rajzolták le. A nagy nyilvánosság előtt a Szent Korona hiteles ábrázolása egy ugyancsak Mátyás nevű magyar király, Habsburg II. Mátyás (1608–1619) 1610-es koronázási arcképén és 1612-ben vert tallérján jelent meg, az utóbbin szemből és oldalnézetből is.

Hunyadi Mátyás maga is kapcsolódott az apostolokhoz keresztnéve révén, amely nevet azért kapta, mert 1443. február 24-én, Mátyás apostol napjának hajnalán született. Nomen est omen, azaz a név jósjel, hiszen a király védszentje az a Szent Mátyás lett, akit az apostolok sorshúzással választottak maguk közé tizenkettediknek, Júdás megüresedett helyére. Mátyás királyságához ugyancsak az előre kiszámíthatatlan sors, a nem várt véletlenek sora vezetett. Erre a méltóságra ő nem kapott előzetes felkészítést, szemben elődjével, az 1440. február 22-én Komáromban született, s 1557. november 23-án Prágában meghalt V. Lászlóval, akit gyermekkorától fogva királynak neveltek. Mátyásnak beléje plántált példák nélkül kellett felnőnie a nagy feladathoz, éppen ezért járhatta útját öntörvényűen, mások vezetése nélkül, s tehetett meg olyan dolgokat, amelyek elődeinek eszébe sem jutottak volna.

Írásunkat elgondolkodtató munkahipotézisnek szánjuk, annak érdekében, hogy a kutatókat a Szent Korona rejtélyes történetének kibogozásához egy eddig fel nem vetett eshetőség alapos vizsgálatára ösztönözzük.

A szentjebbi apátság pecsétjének eredetije és annak téves rajzolata
Mátyás király 1470-ben kőbe faragott koronás címere a Mátyás-templom tornyából

A Szent Korona mai állapotában

A Szent Korona első hiteles ábrázolása az 1560-as években készült *Habsburg-krónikában*
(Clemens Jäger, *Ehrenspegel des Hauses Österreich*)

A Szent Korona hiteles ábrázolása II. Mátyás király (1608–1619) 1612-ben vert tallérján